

ВИЗНАННЯ НЕДІЙСНИМИ УСТАНОВЧИХ ДОКУМЕНТІВ ТОВ: АНАЛІЗ СУДОВОЇ ПРАКТИКИ

INVALIDATION OF THE CONSTITUENT DOCUMENTS OF A LLC: ANALYSIS OF JUDICIAL PRACTICE

Вінтоняк Н.Д., к.ю.н.,

старший науковий співробітник лабораторії проблем корпоративного права

*Науково-дослідний інститут приватного права і підприємництва
імені академіка Ф.Г. Бурчака Національної академії правових наук України*

Спори за позовами учасників товариства з обмеженою відповідальністю про визнання недійсними установчих документів або їх частин, змін до них належать до корпоративних спорів. Така категорія справ є однією з найбільш поширених у судовій практиці.

Безумовними підставами для визнання недійсними установчих документів товариства з обмеженою відповідальністю, або їх частин, змін до них є визнання їх недійсними у випадках, якщо рішення прийняті за відсутності кворуму для проведення загальних зборів учасників та визнання їх недійсними з питань, що не включені до порядку денного загальних зборів. Поширеною є також практика звернення до суду з позовом про визнання недійсними рішень загальних зборів учасників та змін до статуту з підстав неповідомлення учасника товариства про проведення загальних зборів.

Вирішуючи спори про визнання недійсними установчих документів товариства з обмеженою відповідальністю суди зауважують, що не всі порушення законодавства, допущені під час скликання та проведення загальних зборів товариства, є підставою для визнання недійсними прийнятих на них рішень. Загалом вирішуючи спір про визнання недійсним установчих документів або їх частин, змін до них суди повинні встановити факт порушення прийнятими документами прав і законних інтересів учасника товариства.

Аналіз судових рішень свідчить, що похідною вимогою у спорах про визнання недійсними установчих документів, або їх частин, змін до них часто виступає вимога про визнання неправомірними та скасування реєстраційних дій. У судовій практиці з цього приводу сформувалося два підходи. Згідно першого підходу суди задовольняють або відмовляють у цій частині в задоволенні позову, зважаючи на те, задоволено чи відмовлено у задоволенні основної вимоги. Згідно другого підходу суди не задовольняють вимоги про скасування державної реєстрації змін до установчих документів, зважаючи на те, що згідно чинного законодавства державна реєстрація та інші реєстраційні дії проводяться на підставі судових рішень, що набрали законної сили та тягнуть за собою зміну відомостей в Єдиному державному реєстрі щодо визнання повністю або частково недійсними змін до установчих документів товариства з обмеженою відповідальністю.

Ключові слова: товариство з обмеженою відповідальністю, статут, рішення загальних зборів, визнання недійсними установчих документів, судова практика.

Disputes based on claims by members of a limited liability company to invalidate the constituent documents or parts thereof, or amendments thereto, are classified as corporate disputes. This category of cases is one of the most common in court practice.

The unconditional grounds for invalidating the constituent documents of a limited liability company, or parts thereof, or amendments thereto, are invalidation in cases where decisions are made in the absence of a quorum for the general meeting of shareholders and invalidation of decisions on issues not included in the agenda of the general meeting. It is also common practice to file a lawsuit with the court to invalidate resolutions of the general meeting of shareholders and amendments to the charter on the grounds of failure to notify a shareholder of the general meeting.

When resolving disputes on invalidation of the constituent documents of a limited liability company, the courts note that not all violations of the law committed during the convening and holding of the general meeting of the company are grounds for invalidation of the decisions taken at it. In general, when resolving a dispute on invalidation of constituent documents or parts thereof, or amendments thereto, the courts must establish that the adopted documents violate the rights and legitimate interests of a company's shareholder.

An analysis of court decisions shows that a derivative claim in disputes over the invalidation of constituent documents, or parts thereof, or amendments thereto, is often a claim for the invalidation and cancellation of registration actions. Two approaches have been developed in court practice in this regard. According to the first approach, the courts satisfy or dismiss this part of the claim, depending on whether the main claim is satisfied or discharged. According to the second approach, courts do not satisfy claims for cancellation of state registration of amendments to constituent documents, given that under the current legislation, state registration and other registration actions are carried out based on court decisions that have entered into force and entail changes in the information in the Unified State Register regarding the recognition of amendments to the constituent documents of a limited liability company as fully or partially invalid.

Key words: limited liability company, charter, resolution of the general meeting, invalidation of constituent documents, court practice.

Відповідно до ч. 1, ч. 2 ст. 87 ЦК України для створення юридичної особи її учасники (засновники) розробляють установчі документи, які викладаються письмово і підписуються всіма учасниками (засновниками), якщо законом не встановлений інший порядок їх затвердження. Установчим документом товариства є затверджений учасниками статут або засновницький договір між учасниками, якщо інше не встановлено законом.

Чинне законодавство передбачає, що установчим документом товариства з обмеженою відповідальністю є статут (ст. 11 Закону України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю»). Здебільшого статут розглядають як вид локальних нормативних актів, що містять положення (норми), які розраховані на неодноразове застосування і які є обов'язковими для учасників, органів управління та контролю товариства, а також для судових органів при вирішенні ними корпоративних спорів. Такий

підхід до визначення правової сутності статуту товариства є найбільш обґрунтованим [1].

Згідно п. 3.1. Рішення Конституційного Суду України № 1-рп/2013 від 5 лютого 2013 року у справі за конституційним зверненням товариства з обмеженою відповідальністю «Ліхтен Бетон Львів» щодо офіційного тлумачення положень частини четвертої статті 58, частини першої статті 64 Закону України «Про господарські товариства» [2] статут є локальним правовим актом і обов'язковим для дотримання та виконання всіма учасниками.

Відповідно до ч. 1 ст. 88 ЦК України, ч. 5, 6 ст. 11 Закону України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю» у статуті товариства зазначаються відомості про: повне та скорочене (за наявності) найменування товариства; органи управління товариством, їх компетенцію, порядок прийняття ними рішень; порядок

вступу до товариства та виходу з нього; облік часток товариства в обліковій системі часток товариств з обмеженою відповідальністю та товариств з додатковою відповідальністю, що ведеться Центральним депозитарієм цінних паперів. Статут товариства може містити інші відомості, що не суперечать закону.

Загалом аналіз законодавства свідчить про диспозитивний підхід до змісту установчих документів. Разом з тим, положення статуту повинні відповідати імперативним вимогам закону, тобто не суперечити їм.

Законодавство передбачає можливість використання також модельного статуту. Згідно п. 2 ч. 1 ст. 87 ЦК України юридична особа приватного права може створюватися та діяти на підставі модельного статуту, затвердженого Кабінетом Міністрів України, що після його прийняття учасниками стає установчим документом. Відповідно до ч. 8 ст. 11 Закону України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю» модельний статут товариства є багатоваріантним та передбачає можливість обрання різних його редакцій, у тому числі редакції «за замовчуванням», яка формується з положень, рекомендованих Кабінетом Міністрів України. Положення Модельного статуту товариства з обмеженою відповідальністю, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України «Деякі питання регуляції господарської діяльності» № 367 від 27 березня 2019 року.

Згідно п. 2 Роз'яснення Вишого арбітражного суду України № 02-5/35 від 26.01.2000 року «Про деякі питання практики вирішення спорів, пов'язаних з визнанням недійсними актів державних чи інших органів» [3] підставами для визнання акту недійсним є невідповідність його вимогам чинного законодавства та/або визначеній законом компетенції органу, який видав цей акт. Обов'язковою умовою визнання акту недійсним є також порушення у зв'язку з прийняттям відповідного акту прав та охоронюваних законом інтересів підприємства чи організації – позивача у справі. Якщо за результатами розгляду справи факту такого порушення не встановлено, у господарського суду немає правових підстав для задоволення позову.

Згідно п. 1.3. Постанови Пленуму Вишого господарського суду України № 4 від 25.02.2016 року «Про деякі питання практики вирішення спорів, що виникають з корпоративних правовідносин» [4] спори за позовами учасників юридичної особи про визнання недійсними установчих документів або їх частин, змін до них належать до корпоративних спорів, оскільки установчі документи юридичної особи затверджуються під час її створення, подаються для державної реєстрації та в подальшому регулюють відносини щодо управління нею.

П. 13 Постанови Пленуму Верховного суду України № 13 від 24.10.2008 року «Про практику розгляду корпоративних спорів» [5] передбачено, що суди вправі визнати недійсними установчі документи товариства за одночасної наявності таких умов:

- на момент розгляду справи установчі документи не відповідають вимогам законодавства;
- порушення, допущені при прийнятті та затвердженні установчих документів, не можуть бути усунені;
- відповідні положення установчих документів порушують права чи охоронювані законом інтереси позивача.

Внесення змін до статуту є виключною компетенцією загальних зборів товариства шляхом прийняття рішення загальних зборів учасників, що оформлюється протоколом. Предметом позову зазвичай виступають позовні вимоги про визнання недійсним рішення загальних зборів учасників та визнання недійсним статуту в частині прийнятого рішення про затвердження змін до статуту.

У Постанові від 02 травня 2018 року Верховний Суд у складі колегії суддів Касаційного господарського суду у справі № 910/807/17 [6] про визнання недійсними правовстановлюючих документів та договору відступлення

шляхом дарування частки статутного капіталу, визнання права власності на частку товариства, зобов'язання вчинити дії, суд зазначив наступне: *«з огляду на встановлення факту недійсності рішень загальних зборів, в тому числі щодо перерозподілу часток між учасниками товариства з обмеженою відповідальністю, фактично рішення загальних зборів учасників прийнято неповноважним складом учасників та без повідомлення позивача, якого було безпідставно виключено зі складу учасників, а тому господарськими судами правильно визнано недійсним рішення загальних зборів учасників товариства, які оформлено протоколом.*

Господарські суди правильно зазначили, що визнати недійсним статут юридичної особи повністю або в частині можливо у випадку його невідповідності вимогам чинного законодавства та/або визначеній законом компетенції органу, який видав (затвердив) цей акт, а також порушення у зв'язку з його прийняттям прав та охоронюваних законом інтересів позивача.

Враховуючи наявність підстав для визнання недійсними рішень загальних зборів учасників товариства, господарськими судами правильно задоволено й позовні вимоги про визнання недійсним статуту товариства в редакції, затвердженій рішенням зазначених загальних зборів учасників».

Безумовною підставою для визнання недійсними рішень загальних зборів товариства є прийняття рішення за відсутності кворуму для проведення загальних зборів учасників товариства з обмеженою відповідальністю.

Верховний Суд у складі колегії суддів Касаційного господарського суду в Постанові від 21 березня 2018 року у справі 927/524/17 [7] про визнання недійсними рішень загальних зборів учасників товариства та статуту товариства в новій редакції, касаційну скаргу залишив без задоволення та погодився із рішеннями попередніх інстанцій: *«загальні збори учасників товариства з обмеженою відповідальністю були проведені з порушенням норм чинного законодавства та статуту товариства. Порушено порядок скликання та відкриття таких зборів; рішення, прийняті без наявного кворуму голосів учасників товариства, що, у сукупності таких порушень, а також з урахуванням кожного порушення окремо, призвело до наявності декількох підстав для визнання таких зборів недійсними. При цьому відсутній кворум для проведення таких зборів, у зв'язку з чим загальні збори не є повноважними. Це є безумовною підставою для визнання недійсними таких зборів».*

Неповідомлення учасника товариства про прийняття загальними зборами рішень з питань, не включених до порядку денного загальних зборів товариства також є підставою для визнання недійсними рішень загальних зборів. Такий висновок зробив Верховний Суд у складі колегії суддів Касаційного господарського суду в Постанові від 23 травня 2018 року (справа № 914/1567/17) [8].

Зокрема зауважено наступне: *«у цій справі господарськими судами встановлено, що позивач долучив до матеріалів справи запрошення на загальні збори учасників товариства, в якому зазначено наступний порядок денний: прийняття рішення про затвердження нової редакції статуту; прийняття рішення про підтвердження статутного фонду товариства; прийняття рішення про підтвердження складу учасників товариства; прийняття рішення про підтвердження часток учасників у статутному фонді товариства; про уповноваження на вчинення реєстраційних дій від імені товариства згідно прийнятих рішень».*

Ряд питань, які були внесені до порядку денного зборів, не відображені у цьому запрошенні, або відображені в інший, суттєво відмінний, спосіб, а саме питання: про прийняття рішення про перехід товариства на модельну форму статуту; про прийняття рішення про підтвер-

дження повноважень директора товариства; про прийняття рішення про зміну юридичної адреси товариства; про прийняття рішення про уповноваження на вчинення реєстраційних дій від імені товариства згідно з прийнятими рішеннями».

У справі № 924/156/18 про визнання недійсними рішення загальних зборів учасників товариства, статутів та скасування реєстраційних дій, позовні вимоги мотивовані тим, що зареєстрована за наслідками зборів нова редакція статуту товариства містить зміни в положення щодо кворуму загальних зборів, питання про внесення яких не було предметом обговорення та не вирішувалося на зборах. Також позивач зазначив, що збори проведені з порушенням встановленого порядку у зв'язку з ненаданням позивачу можливості для ознайомлення з документами, внесеними до порядку денного, внесенням змін до статуту без включення відповідних питань до порядку денного загальних зборів, їх обговорення та прийняття рішення.

Верховний Суд у складі колегії суддів Касаційного господарського суду в Постанові від 19 лютого 2019 року [9] вказав наступне: «зазначення у протоколі загальних зборів господарського товариства про прийняття рішення щодо затвердження статуту товариства в новій редакції саме у зв'язку зі змінами складу учасників само по собі не може свідчити про усвідомлення учасниками товариства суті інших змін до статуту товариства, які запропоновано розглянути на загальних зборах учасників, а відтак і наявності їх волевиявлення на прийняття рішення щодо внесення інших змін до статуту товариства».

З огляду на положення частини статті 61 Закону України «Про господарські товариства» та статті 167 Господарського кодексу України надання учасникам товариства можливості ознайомитися з документами, внесеними до порядку денного зборів, спрямоване на забезпечення його можливості належним чином підготуватися до розгляду відповідних питань порядку денного, а відтак і реалізувати свою правомочність на участь в управлінні товариством. Отже, невиконання зазначеної вимоги закону може бути підставою для висновку про недотримання порядку скликання і проведення загальних зборів та порушення корпоративних прав учасників.

Відсутність законодавчо визначеного способу ознайомлення учасників товариства з обмеженою відповідальністю з відповідними документами не звільняє особу, яка скликає загальні збори товариства, від необхідності вжити всіх розумних організаційних заходів, спрямованих на реальне забезпечення можливості учасників товариства ознайомитися з документами, внесеними до порядку денного загальних зборів, та повідомлення учасників про такі заходи».

Суд наголосив на обов'язковості ознайомлення учасників товариства з документами, внесеними до порядку денного загальними зборами та зазначив, що до статуту товариства з обмеженою відповідальністю можуть бути внесені ті зміни, які були предметом обговорення та вирішувалися на загальних зборах товариства.

Підставою для визнання недійсними рішень загальних зборів учасників та змін до статуту є також порушення встановленого законодавством і статутом товариства з обмеженою відповідальністю порядку скликання та проведення загальних зборів учасників цього товариства у зв'язку з неповідомленням учасників товариства про скликання загальних зборів.

У справі № 917/171/19 про визнання недійсним рішень загальних зборів, статуту, договору купівлі-продажу, акту приймання-передачі, визнання неправомірними та скасування реєстраційних дій, Верховний Суд у складі колегії суддів Касаційного господарського суду у Постанові від 27 листопада 2019 року [10] зазначив: «суди встановили, що при проведенні загальних зборів учасників товариства

з обмеженою відповідальністю було порушено вимоги статей 30, 32, 33, 33, 34 Закону України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю», оскільки жоден з учасників товариства з обмеженою відповідальністю не отримував належного повідомлення про дату, місце та час проведення загальних зборів учасників, участі у зборах не приймали, за рішення прийняті на загальних зборах учасників товариства року ні особисто, ні через уповноважених представників не голосували.

Таким чином, незаконні дії відповідачів позбавили учасників товариства права на участь в управлінні справами товариства, права голосу на загальних зборах, права впливу на прийняття рішення загальними зборами товариства, права одержувати інформацію про товариство, в тому числі, під час підготовки та проведення загальних зборів, право отримання частки прибутку (дивідендів), а тому Верховний Суд погоджується з висновками судів попередніх інстанцій, що позовні вимоги щодо визнання недійсним рішення загальних зборів учасників товариства з обмеженою відповідальністю, є обґрунтованими та підлягають задоволенню».

У справі № 910/3722/18 про визнання недійсними рішень загальних зборів Верховний Суд у складі колегії суддів Касаційного господарського суду у Постанові від 14 травня 2020 року [11] зазначив, що «реалізація права участі в управлінні справами товариства відбувається, зокрема, через участь учасника господарського товариства у вищому органі товариства, яким є загальні збори його учасників».

Суди попередніх інстанцій установили, що позивач не був повідомлений у жодний спосіб про проведення загальних зборів товариства з обмеженою відповідальністю, оформлених протоколом, що вплинуло на можливість реалізації ним права на управління справами товариства шляхом участі в загальних зборах, ознайомлення з документами, які виносилися на їх розгляд, висловлення своєї думки щодо питань порядку денного, внесення своїх питань до порядку денного тощо.

Отже, недотримання порядку скликання загальних зборів учасників товариства в частині повідомлення позивача про проведення зборів, прийняття ними рішень за відсутності позивача, не повідомленого про їх проведення, є порушенням вимог закону та статуту товариства, порушує права позивача як учасника на участь в управлінні справами товариства.

Установивши факт неповідомлення позивача про час, місце і порядок денний зборів, суди попередніх інстанцій дійшли правильного висновку про наявність правових підстав для визнання недійсними прийнятих на зборах рішень, адже право позивача на управління товариством шляхом участі у загальних зборах його учасників є порушеним».

Велика Палата Верховного Суду у Постанові від 22 жовтня 2019 року (справа № 923/876/16) [12] зауважує, що «своєчасне і належне повідомлення учасника товариства про скликання загальних зборів є важливим для формування волі при прийнятті рішень загальними зборами, аби кожен з учасників міг належним чином підготуватися і сформулювати своє бачення щодо питань, які розглядаються на зборах, та повноцінно взяти участь у їх обговоренні». При цьому суд наголошує, що «для визнання недійсним рішення загальних зборів товариства необхідно встановити факт порушення цим рішенням прав та законних інтересів учасника товариства та з'ясувати дотримання порядку скликання загальних зборів, зокрема щодо належного повідомлення позивача про такі збори, а також щодо відповідності питань порядку денного зборів питанням порядку денного, які перелічені в отриманому учасником запрошенні на загальні збори учасників товариства. Якщо учасник (або його представник) узяв участь у загальних зборах і голосував на них, то ця

обставина сама собою не обов'язково свідчить про те, що учасник був належним чином повідомлений про збори і мав змогу підготуватися до розгляду питань порядку денного».

Суд також наголошує, що «не всі порушення законодавства, допущені під час скликання та проведення загальних зборів господарського товариства, є підставою для визнання недійсними прийнятих на них рішень. Вирішуючи питання про недійсність рішень загальних зборів суд, у тому числі, оцінює, наскільки ці порушення могли вплинути на прийняття загальними зборами відповідного рішення, а також встановлює факт порушення цим рішенням прав і законних інтересів учасника товариства».

Варто також зазначити, що похідною вимогою у справах про визнання недійсними установчих документів, часто виступає вимога про визнання неправомірними та скасування реєстраційних дій.

Відповідно до п. 13 ч. 1 ст. 20 ГПК України вимоги щодо реєстрації майна та майнових прав, інших реєстраційних дій, визнання недійсними актів, що порушують права на майно (майнові права), якщо такі вимоги є похідними від спору щодо такого майна або майнових прав чи спору, що виник з корпоративних відносин, якщо цей спір підлягає розгляду в господарському суді і переданий на його розгляд разом з такими вимогами.

У судовій практиці з цього приводу сформувався два підходи. Згідно першого підходу суди задовольняють або відмовляють у цій частині в задоволенні позову, зважаючи на те, задоволено чи відмовлено у задоволенні основної вимоги. У справі № 911/1529/17 Верховний Суд у складі колегії суддів Касаційного господарського суду в Постанові від 28 березня 2018 року [14] зазначив, що «з огляду на похідний характер вимог про зобов'язання внести до Єдиного державного реєстру запис щодо скасування державної реєстрації змін до установчих документів, коле-

гія суддів вважає обґрунтованим висновки суду про їх задоволення».

Згідно другого підходу суди не задовольняють вимоги про скасування державної реєстрації змін до установчих документів, зважаючи на положення ст. 25 ЗУ «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань» згідно якого державна реєстрація та інші реєстраційні дії проводяться на підставі судових рішень, що набрали законної сили та тягнуть за собою зміну відомостей в Єдиному державному реєстрі, а також що надійшли в електронній формі від суду або державної виконавчої служби відповідно до Закону України «Про виконавче провадження» щодо визнання повністю або частково недійсними змін до установчих документів юридичної особи. Зокрема такий висновок зробив Верховний Суд у складі колегії суддів Касаційного господарського суду у Постанові від 27 березня 2018 року (справа № 904/9431/15).

Аналізуючи судову практику у справах про визнання установчих документів товариства з обмеженою відповідальністю недійсними можна зробити висновок, що найбільш поширеною є практика визнання недійсними установчих документів у випадках, якщо рішення прийняті за відсутності кворуму для проведення загальних зборів учасників та з питань, що не включені до порядку денного загальних зборів.

У справах про визнання недійсними установчих документів з підстав неповідомлення учасників товариства та з інших підстав, суди зауважують у своїх рішеннях, що не всі порушення законодавства, допущені під час скликання та проведення загальних зборів є підставою для визнання недійсними установчих документів товариства. У кожному випадку необхідно встановлювати факт порушення прийнятими рішеннями прав і законних інтересів учасника товариства.

ЛІТЕРАТУРА

1. Науково-практичний коментар Закону України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю». В. А. Васильєва, В. В. Луць, Л. В. Січук та ін. ; за заг. ред. В. А. Васильєвої. Харків : Право, 2020. 336 с.
2. Рішення Конституційного Суду України № 1-рп/2013 від 5 лютого 2013 року у справі за конституційним зверненням Товариства з обмеженою відповідальністю «Ліхтен Бетон Львів». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v001p710-13>
3. Роз'яснення Вищого арбітражного суду України № 02-5/35 від 26.01.2000 року «Про деякі питання практики вирішення спорів, пов'язаних з визнанням недійсними актів державних чи інших органів». URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v5_35800-00
4. Постанова Пленуму Вищого господарського суду України № 4 від 25.02.2016 року «Про деякі питання практики вирішення спорів, що виникають з корпоративних правовідносин». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0004600-16>
5. Постанова Пленуму Верховного суду України № 13 від 24.10.2008 року «Про практику розгляду корпоративних спорів». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0013700-08>
6. Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного господарського суду, справа № 910/807/17 від 02 травня 2018 року. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/73840213>
7. Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного господарського суду, справа 927/524/17 від 21 березня 2018 року. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/72940321>
8. Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного господарського суду, справа № 914/1567/17 від 23 травня 2018 року. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/74346046>
9. Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного господарського суду, справа № 924/156/18 від 19 лютого 2019 року. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/80108942>
10. Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного господарського суду, справа № 917/171/19 від 27 листопада 2019 року. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/86175919>
11. Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного господарського суду, справа № 910/3722/18 від 14 травня 2020 року. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/89269310>
12. Постанова Великої Палати Верховного Суду, справа № 923/876/16 від 22 жовтня 2019 року. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/85614604>
13. Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного господарського суду, справа № 911/1529/17 від 28 березня 2018 року. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/73081592>
14. Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного господарського суду, справа № 904/9431/15 від 27 березня 2018 року. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/73097954>